

Mark Twain
Iliustravo Robert Ingpen

TOMO SOJERIO NUOTYKIAI

TOMO SOJERIO NUOTYKIAI

Geriausios pasaulio rašytojų ir dailininkų knygos vaikams

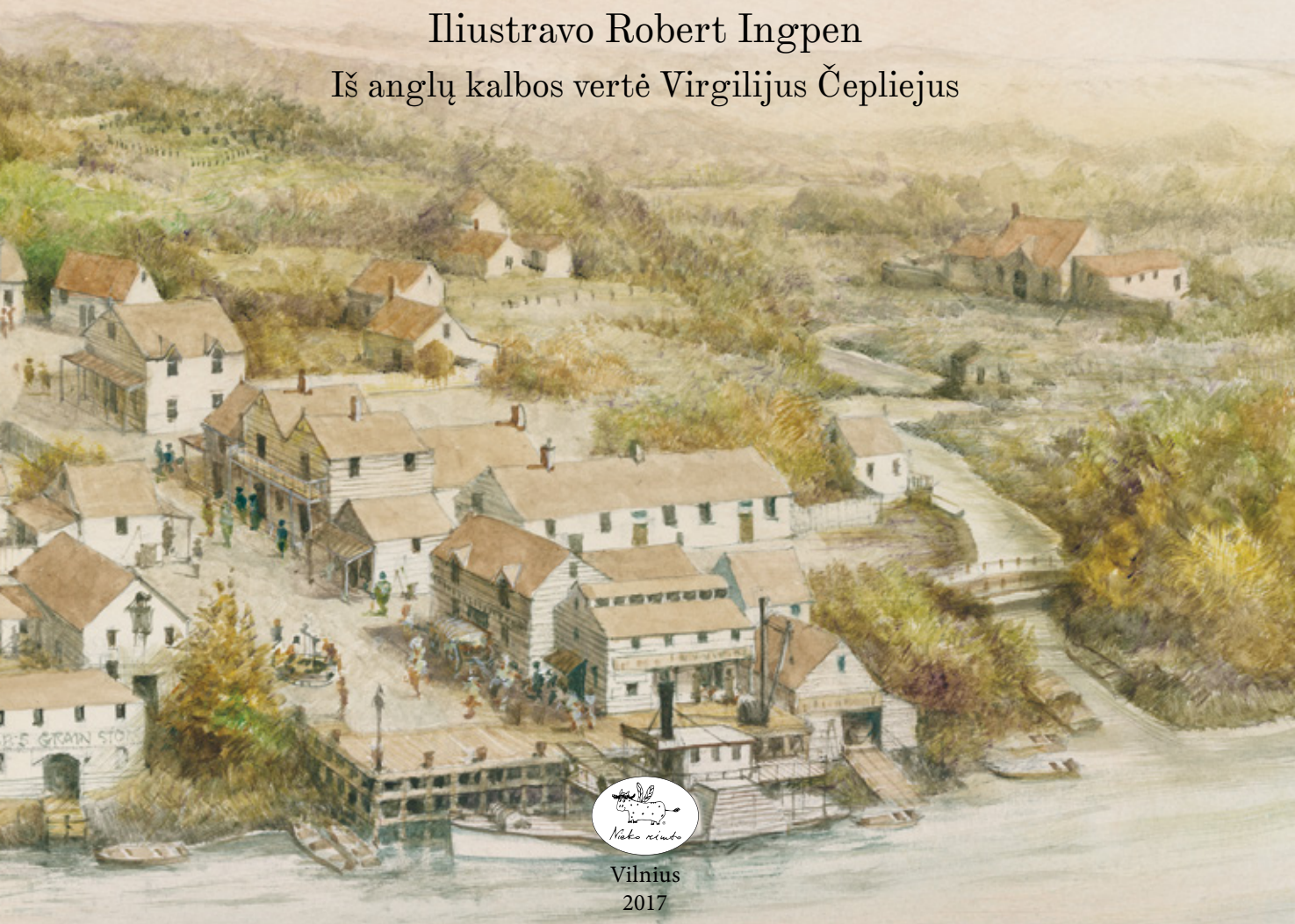

Mark Twain

TOMO SOJERIO NUOTYKIAI

Iliustravo Robert Ingpen

Iš anglų kalbos vertė Virgilijus Čepļiejus

Vilnius
2017

Versta iš:
Mark Twain
THE ADVENTURES OF TOM SAWYER
Templar Publishing, London, 2010

KITOS ROBERTO INGPENO ILIUSTRUOTOS KNYGOS:

„Nuostabasis Ozo šalies burtininkas“

„Vėjas gluosniuose“

„Aplink Žemę per 80 dienų“

„Piteris Penas ir Vendė“

„Alisa Stebuklų šalyje“

„Alisa Veidrodžio karalystėje“

„Lobių sala“

„Kalėdų giesmė“

ISBN 978-609-441-421-3

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Iliustracijos, Robert Ingpen, 2010

Skurta ir paruošta *Palazzo Editions Ltd.*, Batas, Jungtinė Karalystė.

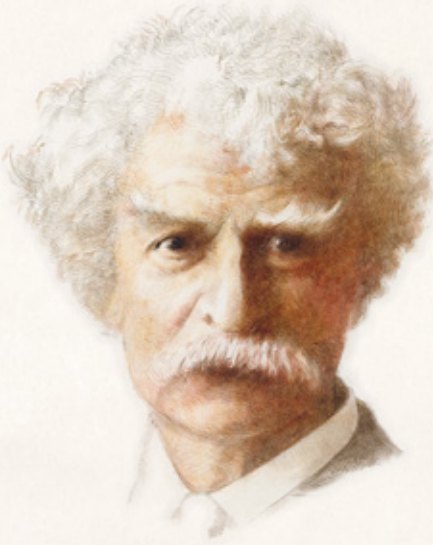
© Vertimas į lietuvių kalbą, Virgilijus Čepiejus, 2016

© Leidykla „Nieko rimto“, 2017

TURINYS

Apie autorių	6	19 skyrius	145
Ižanga	10	20 skyrius	148
1 skyrius	11	21 skyrius	153
2 skyrius	20	22 skyrius	159
3 skyrius	28	23 skyrius	162
4 skyrius	35	24 skyrius	170
5 skyrius	46	25 skyrius	172
6 skyrius	52	26 skyrius	180
7 skyrius	66	27 skyrius	190
8 skyrius	72	28 skyrius	193
9 skyrius	77	29 skyrius	197
10 skyrius	85	30 skyrius	205
11 skyrius	92	31 skyrius	214
12 skyrius	96	32 skyrius	225
13 skyrius	102	33 skyrius	228
14 skyrius	111	34 skyrius	241
15 skyrius	117	35 skyrius	244
16 skyrius	121	Pabaiga	250
17 skyrius	132	Iliustruotojo žodis	251
18 skyrius	135		

Apie autorių

Samuelis Langhornas Klemensas, Lietuvoje nuo seno žinomas kaip Markas Tvenas (Mark Twain), gimė 1835 metais lapkričio 30 dieną Floridoje. Jis buvo šeštas iš septynių vaikų, bet tik tai trys iš jų sulaukė brandos. Samuelis irgi buvo silpnos sveikatos ir mama būgštavo, kad jis taip pat negyvens. Jam sulaukus ketverių šeima persikėlė į nediduką pasienio miestą Hanibalą, kuris sparčiai vystėsi kaip uostas prie Misisipės Misūrio valstijoje. Leisdamas vaikystę prie šios upės, Samuelis patyrė daugybę smagių nuotykių, kuriems buvolemta tapti Tomo Sojerio išdaigomis.

1847 metais, kai Samueliui buvo vienuolika, nuo plaučių uždegimo mirė jo tėvas Džonas, palikdamas daugybę skolų. Tad Samuelis atsisveikino su mokykla ir tapo vietos laikraščio „Missouri Courier“ spaustuvininko mokiniu. Vyresnysis jo brolis Orionas, dirbęs Sent Luiso spaustuvėje, grįžo į Hanibalą ir įsteigė vietos savaitraštį „The Western Union“, o vėliau nusipirko ir „Hannibal Journal“. Samuelis perėjo dirbti pas brolių raidžių rinkėju bei redaktoriumi ir rašyti laikraščiai humoreskas. Aštuoniolikos metų Samuelis iškeliavo į Njujorką, paskui į Cincinatį ir Filadelfiją, ten dirbo įvairiuose laikraščiuose ir rašė.

1857-aisiais Samuelis garlaiviu grįžo į Misūrio valstiją, ketindamas keliauti toliau į Amerikos pietus ieškoti šlovės bei laimės. Tačiau atsitiko taip, kad jis, kiek pabuvęs mokiniu, tapo locmanu garlaivyje, kuris plaukiojo Misisipe tarp Sent Luiso ir Naujojo Orleano, ir taip gavo naują, gerai apmokamą nuolatinį darbą. Tačiau po kiek laiko staiga jo neteko – 1861 metais Amerikoje kilo Pilietinis karas ir laivyba Misisipėje liovėsi. Samuelis grįžo į Hanibalą ir padėjo surinkti konfederatų savanorių būrį, pavadintą „Marion Rangers“, kuriame daugiausia

buvo seni jo mokyklos draugai. Tačiau po mėnesio jie išsiskirstė; vėliau jis rašė, kad šis būrys buvo „prasta karo medžiaga“.

1862 metais, Pilietiniam karui plečiantis, Samuelis patraukė į Vakarų ieškoti naujų nuotykių. Jo brolis Orionas buvo paskirtas Nevados gubernatoriaus sekretoriumi ir Samuelis susigundė pamėginti praturtėti Nevados sidabro kasyklose. Abu broliai dvi savaites pašto karieta keliavo į pasienį ir pirmą kartą sutiko senbuvius Amerikos indėnus. Šios kelionės metu patirtos nesėkmės bei nuotyčiai vėliau tapo medžiaga Samuelio kūriniais.

Sidabro paieškos Samueliui nenusisekė, tačiau jis tapo Nevados laikraščio „Territorial Enterprise“ korespondentu. 1863 metais jis pirmą kartą pasinaudojo pseudonimu *Mark Twain* (Misisipės upeivių šūksnis, reiškiantis, kad gylis yra du sieksniai ir plaukti saugu). 1864 metais jis persikėlė į San Fransiską, ten gyvendamas toliau rašė laikraščiams ir 1865 metais pirmą kartą sulaukė literatūrinės sėkmės išspausdinęs apsakymą „Šokanti varlė“¹, kuris buvo perspausdintas daugybės kitų Amerikos laikraščių ir pelnė visos šalies dėmesį. Samuelis buvo pasamdytas laikraščio „Sacramento Union“: jis metus turėjo gyventi Sandvičo salose (dabar Havajai) ir rašyti iš ten reportažus. Jam grįžus šie rašiniai jau buvo tapę tokie populiarūs, kad jis leidosi į kelionę po šalį su paskaitomis ir pelnė populiaraus ir mėgstamo scenos žmogaus vardą.

Po Pilietinio karo Samuelis toliau rašė ir rengė paskaitų turus, jo kūriniai buvo dažnai spausdinami. Kelionių geografija plėtėsi, pasiekė net Palestiną ir Europą. Šiose kelionėse jis sukaupe medžiagos savo pirmai knygai „The Innocents Abroad“, humoristinėms kelionių apybraižoms, kupinoms kandžių pastebėjimų. Knyga buvo spausdinama pagal prenumeratą, tapo nepaprastai populiaru ir įtvirtino jo sensacingą literatūrinę šlovę.

Keliaudamas Samuelis sutiko ir savo būsimą svainį Čarlzą Langdoną. Pasaikojama, kad šis parodęs Samueliui savo sesers Olivijos nuotrauką ir Samuelis ją pamilęs iš pirmo žvilgsnio. 1870 metais Samuelis ir Olivija susituokė. Kiek pagyvenę Niujorko valstijoje Bafale, kur jiems gimė sūnus Langdonas Klemensas, jiedu įsikūrė Konektikuto valstijoje Hartforde. 1872 metais Langdonas mirė nuo difterito. Jiedu susilaukė ir trijų dukterų: Suzės, Klaros ir Džeinės,

¹ Lietuviški pavadinimai pateikiami, jei kūrinys išverstas į lietuvių kalbą.

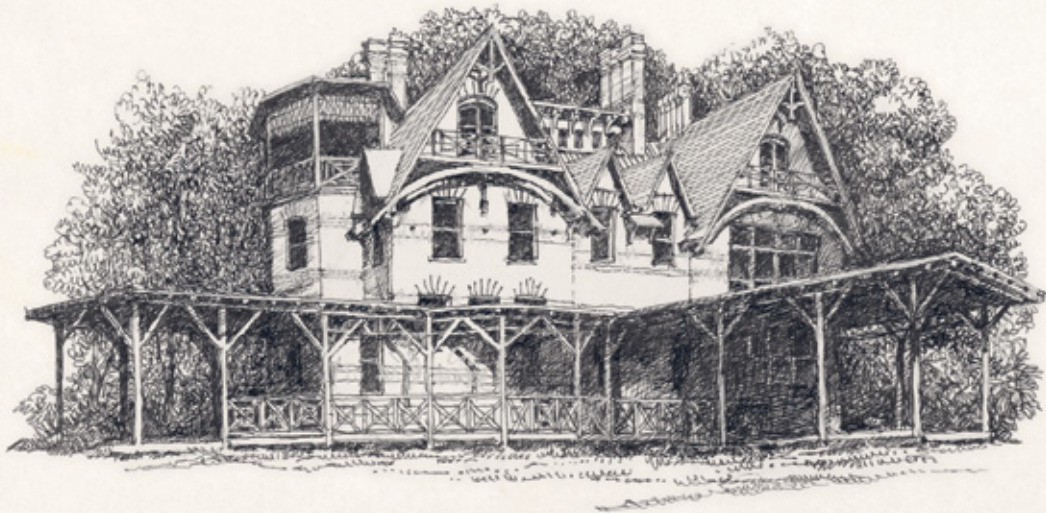
gimusių 1872–1880 metais. 1873 metais šeima persikėlė į prabangų devyniolikos kambarių Samuelio išsimokėtinai nusipirktą namą Hartforde. Čia jis ir parašė kai kuriuos savo garsiausius kūrinis, pavyzdžiui, „Roughing It“ apie sidabro ieškotojo nuotykius ir neįtikėtinus atsitikimus pasienio kelionėse. Kiti sėkmės sulaukę kūriniai – „Gyvenimas prie Misisipės“ (1883), „Princas ir elgeta“ (1881), „Jankis karaliaus Artūro dvare“ (1889). „Tomo Sojerio nuotyčiai“ pirmą kartą buvo išleisti 1876 metais. Ši džiaugsminga odė neišsemiamoms jaunystės galimybėms, paremta paties Samuelio vaikystės prisiminimais Misūrio valstijoje, beregint susilaukė sėkmės ir tebėra vienas labiausiai mėgstamų Amerikos literatūros kūrinių, kurio personažai amerikiečio vaizduotės akyse prilygsta liaudies didvyrio statusui. Šiame romane veikia ir Haklberis Finas, kuris 1884 metais tapo pagrindiniu veikėju knygoje „Haklberio Fino nuotyčiai“. Tamsesnis ir gerokai prieštaringesnis negu „Tomas Sojeris“, „Haklberis Finas“ laikomas svariiausiu Marko Tveno indėliu į Amerikos literatūrą. Ernestas Hemingvėjus rašė: „Visa šiuolaikinė Amerikos literatūra yra kilusi iš Marko Tveno knygos, pavadintos „Haklberis Finas“... Visas Amerikos rašytinis žodis yra iš ten. Iki tol nebuvo nieko. Ir paskui nieko nebuvo.“

Šiuo periodu Samuelis aktyviai skaitė paskaitas Amerikoje ir Europoje, taip pat rašė įnirtingą Amerikos visuomenės kritiką, nagrinėdamas tokias prieštaringas problemas kaip vergija, priespauda, rasizmas, religija ir klasiniai santykiai. Siekdamas valdyti savo publikacijas, jis įkūrė nuosavą spaudos įmonę „Charles L. Webster and Company“. Nors iš dalies firmai sekėsi, praėjus dešimčiai metų po katastrofiškos investicijos į automatizuotą raidžių rinkimo mašiną ji bankrutavo. Samuelis, siekdamas užsidirbti, kaip lektorius leidosi į pasaulinę kelionę, kuri kartu su knyga apie ją „Following the Equator“ (1897) suteikė galimybę išmokėti skolas. Nuo 1891-ųjų iki 1900 metų Samuelis su šeima apkeliavo visą pasaulį.

Per visus tuos metus jo politinės pažiūros darėsi vis radikalesnės. Grįžęs į Valstijas jis apsiskelbė antiimperialistu ir nuo 1901 metų iki mirties buvo Amerikos antiimperialistinės lygos (*American Anti-Imperialist League*), kuri priešinosi Amerikai aneksuojant Filipinus, viceprezidentu. Kai kurie jo darbai jam esant gyvam taip ir liko neišspausdinti, nes buvo laikomi pernelyg radikaliais. Vėlesnio laikotarpio

kūriniai dėl nusigręžiančios fortūnos, dviejų dukterų ir galiausiai mylimos žmonos Olivijos mirties buvo paženklinoti vis didėjančio pesimizmo bei kartėlio. Nors ir silpnokos sveikatos, Samuelis nesiliovė keliauęs su paskaitomis ir tapo žinomas dėl savo balto lininio kostiumo, kurį visada vilkėdavo per viešus pasirodymus. Po klaidingo nekrologo apie jo mirtį „New York Journal“ jis atsakė pagarsėjusiu savo komentaru: „Pranešimas apie mano mirtį yra gerokai perdėtas.“

Po jo mirties 1910 metų balandžio 21 dieną Amerikos prezidentas Viljamas H. Taftas pagerbė rašytojo atminimą tokiais žodžiais: „Markas Tvenas teikė tikrą intelektualinę džiaugsmą milijonams ir jo kūriniai šį malonumą teiks milijonams ateityje. Jis nėra parašęs nė eilutės, kurios tėvas negalėtų perskaityti savo dukrai.“ Samuelio Langhorno Klemenso laidotuvis įvyko 1910 metų balandžio 23 dieną Niujorke. Palaidotas Elmiros kapinėse.

Netrukus po vedybų Tvenas pasistatė namus Konektikuto valstijoje Hartforde. Jie buvo apibūdinti kaip „pusiau garlaisvis, pusiau viduramžių tvirtovė, pusiau laikrodis su gegute“, jis juose su pertraukomis gyveno iki 1903 metų, kol pardavė. Šiandien šis namas yra atviras lankytojams ir, nors reikalingas rimto remonto, yra privačiai valdomas Mark Twain Memorial (Marko Tveno muziejus).

Ižanga

Dauguma šioje knygoje aprašytų įvykių yra tikri, kai kurie nutiko man pačiam, kiti – berniukams mano mokyklos draugams. Hakas Finas paimtas iš gyvenimo, Tomas Sojeris – irgi, bet ne kaip vienas asmuo – šis veikėjas sudėliotas iš trijų mano pažintų berniukų charakterių, todėl laikytinas kompiliacinės architektūros kūrinium.

Keisti aprašomi prietarai buvo būdingi to meto vaikams ir vergams pasakojamojo meto Vakaruose prieš trisdešimt ar keturiasdešimt metų.

Nors mano knyga daugiausia skirta berniukų ir mergaičių pramogai, tikiuosi, ji nebus atstumta vyriškių bei moterų, kadangi mano ketinimas buvo smagiai priminti suaugusiesiems, kokie kadaise jie patys buvo, ką jautė, ką galvojo bei kalbėjo ir į kokias peripetijas kartais įsiveldavo.

Hartfordas, 1876

1 skyrius

– Tomai!

Nė balso.

– Tomai!

Nė balso.

– Įdomu, kur pradingo tas vaikiš? Ei, Tomai!

Senutė nuleido akinius ir pro jų viršų apsidairė po kambarį. Tada pakėlė akinius ant kaktos ir apsidairė pro jų apačią. Ji retai kada arba net niekada nežiūrėdavo *pro* akinius į tokį niekniekį kaip berniukas. Tie jos akiniai buvo ne įprasti kaip visų, o pasididžiavimas ir nešiojami dėl „orumo“, o ne iš reikalo, mat ji nė kiek ne prasčiau būtų mačiusi ir pro viryklės lankainius. Ji kiek pastovėjo sutrikusi, paskui ne itin piktai, bet taip, kad girdėtų baldai, pasakė:

– Na, palauk, pakliūsi tu man...

Sakinio ji nebaigė, nes tuoj pasilenkė ir ėmė šepėčiu baksnoti po lova, o tarp bakstelėjimų jai reikėjo dėti skyrybos ženklus ir atsikvėpti. Tenai ji nieko nepesė, tik išbaidė katę.

Tada ji pasuko prie pravirų durų ir sustojusi išžiūrėjo į pomidorų stiebus bei durnaropių stagarus, kurie ir sudarė jos daržą. Tomo – nė kvapo. Ji pakėlė balsą iki skirto didesniai atstumui ir sušuko:

– E-e-e-i, *Tomai!*

Už nugaros ji kažką išgirdo ir atsisukusi kaip tik spėjo už pakarpos nutverti sprunkantį liesą berniuką.

– Aha! Kaip galėjau pamiršti tą sandėliuką! Ką ten darei?

– Nieko.

– Nieko! Gal pasižiūrėk į rankas. Ir į lūpas! Kuo čia išsitepęs?

– Nežinau, teta.

– Užtat aš žinau. Tai uogienė, šit kas. Juk šimtą sykių sakiau – jei dar kiši nagus prie uogienės, iškaršiu tau kailį. Duokš man tą rykštę.

Rykštė švilptelėjo ore – pavojus tiesiai virš galvos...

– Oi, teta! Jums už nugaros...

Senutė sugriebė nuo galimo pavojaus savo sijonus ir greitai apsisuko. Berniukas bemat spruko šalin, persiropstė per aukštą lentinę tvorą ir dingo.

Jo teta Polė nustebusi kiek pastovėjo, paskui ėmė nepiktai juoktis.

– Kad jį kur bala tą vaikį, nejaugi aš taip nieko ir nepasimokysiu? Kiek sykių jis mane šitaip apkvailino, argi iki šiol negalėjau jo perprasti? Bet iš visų kvailių patys kvailiausi seni kvailiai. Kaip sako sena patarlė: seno šuns naujų triukų neišmokysi. Kaip Dievą myliu, jis savo šunybių niekada nekrečia vienodai, kasdien vis kita, tai kaipgi, žmogau, gali nujausti, kas tavęs laukia? Jis gerai žino, kiek gali mane kankinti, ir puikiausiai išmano, kiek gali mėginti mano kantrybę, o kada paprasčiausiai prajuokinti, ir tuomet, žiūrėk, jau visas pyktis išgaravęs, net ranka nekyla jo perti. Aš tam vaikui neatlieku savo pareigos, pats Dievas mato. Taipai rykštę – gadini vaiką, kaip Rašte parašyta. Taip, suprantu, užsitrauksiu nuodėmę ir sau, ir jam. Matau, jis velnių priėdęs, bet, šiaip ar taip, tikros mano vargšės velionės sesers našlaitis ir širdis tiesiog neleidžia jo skriausti. Kiekvieną sykį, kai jam atleidžiu, mane graužia sąžinė, o kai išperiu kailį – plyšta širdis. Taip, taip, žmogus, gimęs iš moters, ne ilgaamžis ir kupinas trūkumų, kaip pasakyta Rašte, na, ir man pačiai taip atrodo. Juk šiandien po pietų jis muš dinderį, todėl ryt tiesiog privalėsiu jį nubausti ir pristatyti prie darbo. Labai jau gailu versti jį dirbti šeštadienį, kai kiti berniukai laisvi, o darbo jis nemėgsta labiau už viską pasaulyje. Na, bet turiu atlikti savo pareigą, kitaip bus grynas vaiko gadinimas.

Tomas iš tikro mušė dinderį ir smagiai praleido laiką. Namo parėjo tik pavakare ir dar šiaip taip spėjo iki vakarienės su negriuku Džimu pripjauti kitai dienai malkų ir priskaldyti prakurų. Tiksliau, spėjo Džimui išpasakoti dienos nuotykius, kol šis atliko du trečdalius viso darbo. Jaunesnysis Tomo brolis (arba tiksliau pusbrolis) Sidas savo darbą (pririnkti skiedrų) jau buvo atlikęs, mat jis buvo klusnus berniukas, nėmaž ne padauža ar koks išdykėlis.

Kol Tomas valgė vakarienę ir menkiausia pasitaikiusia proga švilpė nuo stalo cukrų, teta Polė jį klausinėjo ir tie jos klausimai buvo pilni kuo sukčiausios klastos, mat ji norėjo priversti jį išsiplėpėti. Kaip ir daugelis ne itin gudrių žmonių ji su nemenku tuščiu pasididžiavimu manė turinti didį talentą diplomatiškai atskleisti visokius tamsius darbelius ir savo naivias, ganėtinai permatomas gudrybes laikė tiesiog gudrumo viršūne. Ji paklausė:

– Tomai, juk mokykloje buvo karštoka, ar ne?

– Taaaip.

– Galima sakyti, visai karšta, tiesa?

– Taaaip.

– Ar kartais nekilo noras išsimaudyti, Tomai?

Tomo galvoje šmėstelėjo baimės šešėlis – kažkoks negeras įtarimas. Jis pažvelgė tetai į veidą, bet nieko jame neišskaitė. Todėl atsakė:

– Mm, neee... nelabai.

Teta ištiesusi ranką pačiupinėjo jo marškinių apykaklę ir tarė:

– Bet ir sukaitęs neatrodai.

Ji patenkinta mėgavosi savimi, kad taip gudriai, Tomui nė nesuodus, išsiaiškino, kas jai ir rūpėjo – berniuko marškiniai yra sausi. Tomas vis dėlto nujautė, kuo visa tai kvepia, todėl greitai užkirto kelią kitam tetos ėjimui:

– Mes pakišom galvas po pompa, mano plaukai dar ir dabar šlapi. Matote?

Teta Polė su apmaudu pagalvojo prašovusi ir pražiopsojusi tokį puikų įrodymą. Taigi teko imtis reikalo iš naujo:

– Tomai, o kai kišote galvas po pompa, ar tau nereikėjo atsisėgti marškinių apykaklės, na ten, kur buvau užsiuvusi? Atsisek švarką!

„Tomo Sojerio nuotyčiai“ – viena žymiausių visų laikų knygų vaikams, kartu su „Haklberio Fino nuotyčiais“ išgarsinusi ir amžiams į vaikų literatūros istoriją įrašiusi amerikiečių rašytoją klasiką Samuelį Langhorną Klemensą (1835–1910), geriau žinomą Marko Tveno slapyvardžiu. Šis kūrinys – humoro kupina odė vaikystės džiaugsmui, pasakojimas apie tikrą ištikimą draugystę, nuotyčių troškimą bei garbingumą, kurie padeda įveikti net ir ne vaikų jėgoms skirtus iššūkius. Knygą puošia nuostabios H. K. Anderseno premijos laureato Roberto Ingpeno iliustracijos.

Redaktorė **Ingrida Daračienė**

Korektorė **Giedrė Kmitienė**

Maketavo **Miglė Dilytė**

Tiražas 3000 egz.

Išleido leidykla „Niekorimto“

Dūmų g. 3A, LT-11119 Vilnius

www.niekorimto.lt

Spausdino UAB BALTO print

Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

Kiekvieno teisingai sutverto berniuko gyvenime ateina toks laikas, kai jį užvaldo nenumaldomas troškimas kur nors nukeliauti ir atkasti paslėptą lobį. Vieną dieną toks noras staiga aplankė ir Tomą.

Kas nepažįsta Tomo Sojerio, Haklberio Fino ir Džo Harperio, labiausiai pašėlusios berniukų trijulės mieste? Jų nepaliaujamos išdaigos nuolat erzina pavyzdinguosius bei praskaidrina mažo Misisipės pakrantės miestelio vaikų kasdienybę. Tačiau vieną dieną berniukams tenka susidurti su rimtu iššūkiu. Netikėtai tapę šiurpios žmogžudystės liudininkais, jie priversti nešiotis baisiąją paslaptį bei matyti, kaip apkaltinamas nekaltas žmogus, o nusikaltėlis lieka laisvėje. Ar išdrįs berniukai atskleisti tiesą ir sužlugdyti tolimesnius žudiko planus? Juk į pavojų statoma ne tik jų pačių, bet ir jų artimųjų gyvybė, garbė bei laisvė.

www.niekorimto.lt

Užsuk, net jei tu ir ne vaikas

ISBN 978-609-441-421-3

9 786094 414213